

رویکرد گاه نامه

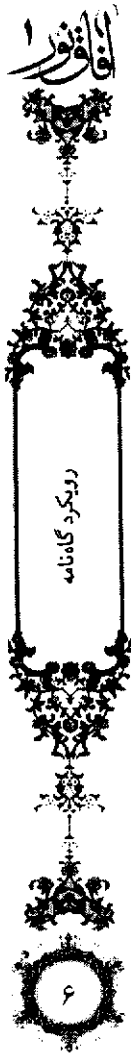
خدای بزرگ را سپاس که قرآن کریم را برینده اش فرو فرستاد و قلب درخشان آخرین پیامبراش را جلوه گاه این ناپیدا کرانه قرارداد، تا چراغ راه سپیدی جویان پاکدل و والا پسند بوده و دست مایه ای برای دین باوران ژرف اندیش و پژوهشگران و مصلحان باشد.

قرآن، کتابی است که گفتارهای فرازمند و بلندش، بلاغت را در پی کشیده، هدایت‌هایش شگفتی آفریده و آموزه‌های میمونش در بهره برداری از لذت‌های مادی و معنوی، گذرگاهی گرانسنگ باز کرده و سایه رحمت و شهپر عزت را بر سر مشتاقان شیفته، گسترانده است.

قرآن، اقیانوس بی کران خوبیهایی است که در درازای تاریخ، همواره سیراب‌گر بی‌همتای دل‌های سرگردان و حقیقت جو بوده و غوطه‌وران پژوهنده در آن - با نمایاندن چهره‌هایی نو و حیات بخش -، تاریکی راه انبوه انبوه انسانهای سرگشته را روشنی بخشیده‌اند.

پژوهشهایی که در گردآگرد این سفره الهی سامان یافته، طراوشهای زیبا و گرانبهایی است که احیا و عرضه آنها سیراب‌گر نیازهای دانشمندان و پژوهشگران و بویژه جوانان شیفته است و سوگمندان در حوزه‌های علوم دینی به دست فراموشی سپرده شده و بایستگی پرداختن به آنها برهمگان و به ویژه حوزویان - که وامدار قرآنند - فرض است.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام از سراسر احساس چنین وظیفه‌ای، در سال ۱۳۷۳ خورشیدی، نخستین فصلنامه قرآنی به زبان فارسی را با نام «بیّنات» منتشر کرد که تاکنون ۳۳ شماره آن منتشر شده است.

این فصلنامه، با عنایت خداوند متعال و الهام از انوار ملکوتی قرآن و همکاری عزیزان گرانقدر حوزه و دانشگاه، به کنکاش در پژوهشهای قرآنی؛ ارایه دیدگاه‌ها و برداشتهای گوناگون قرآنی؛ اطلاع‌رسانی قرآنی و... پرداخته است.

در سال ۱۳۷۶ پژوهشگران قرآنی مؤسسه، با احساس کمبود ویژه نامه قرآنی برای جوانان، نخستین نشریه قرآنی برای جوانان را با نام «بشارت» طراحی و هر دو ماه یک شماره آن را منتشر کردند.

کوشش این نشریه، فراروی نهادن آموزه‌های قرآنی برای جوانان با نوشتار و چشم‌اندازهای جوان‌پسند بوده و بیاری پروردگار توانا ۳۱ شماره آن تاکنون منتشر شده است.

اکنون و با توجه به بایستگی و شایستگی احیای ارزشها و پژوهشهای قرآن کریم؛ این مؤسسه روی به نشر این گنجینه گرانبها با عنوان «آفاق نور» آورده است، تا به امید خداوند و با تمسک به ریسمان محکم الهی، بتواند آثار گوناگون و سترگی را که عالمان و بزرگان علم و عمل درباره تفسیر آیه‌ها، سوره‌ها و دیگر معارف قرآن کریم نگاشته‌اند، در جامه‌ای نو به جامعه قرآنی عرضه دارد. بایستگی پرداختن به این بخش از فرهنگ قرآنی، بدان جهت است که اندیشمندان اسلامی در طی صدها سال، رساله‌های تفسیری بسیاری را یا بر آیه‌ها و سوره‌ها و یا در زمینه علوم و معارف قرآن کریم نگاشته و دست نوشته‌های آنان به جهت نبود امکانات - در کتابخانه‌ها و یا نزد اشخاص -، به دور از دید استفاده‌کنندگان مانده است.

«آفاق نور» آهنگ آن دارد تا این دست نوشته‌های قرآنی را پس از تصحیح فنی، استوارسازی متن و سجاوندی، منابع یابی و آوردن شرح زندگی نویسنده، به زیور طبع آراسته سازد، زیرا قرآن کریم تنها کتابی است که در تاریخ، بیشترین کوشش، تألیف، ذوق و هنر را به خود اختصاص داده و از این روی در آستانه قرآن کریم، افزون بر هزاران گونه نوشته ترجمه، تفسیر، علوم قرآن، معجم و بیان معارف و حقایق به منصفه ظهور رسیده است که همه آنها را باید بزرگ شمرد و مورد اهمیت قرار داد.

آنچه در این میان به گونه تفسیر یک آیه، یا سوره، یا یک جزء و یا یک بحث قرآنی تدوین شده است، دارای برتری و درخشش خاصی است که نمی‌توان از آن به سادگی چشم‌پوشی کرده و گذر نمود.

برخی از ویژگیهایی که «آفاق نور» را برآن داشته تا نشر آنها را وجهه همت خویش قرار دهد بدین شرح است:

۱. عمق و ژرفا

پژوهشها، تفسیرها و نوشتارهای قرآنی چند گونه اند: بعضی به همه قرآن پرداخته، برخی به ده، یا پنج جزء و یا ویژه جزء آخراند؛ چندی یک سوره، یا یک آیه را تفسیر کرده و اندی به واژه‌ها و موضوعهای قرآنی پرداخته اند.

نکته زیبای پژوهشها و تفسیرهای چند جزء، یا سوره و یا آیه؛ عمق و غنای فراوان تر آنها نسبت به تفسیر کل قرآن است، زیرا کسی که بر همه قرآن تفسیر می نویسد، به یک آیه که می رسد، پیش رویش افقی بی کران از مطالب و مباحث است که باید پیش رفته و به آنها برسد و بتواند آیه و آیه‌های بعدی را تفسیر کند و در این اندیشه است که همه تفسیر قرآن را در بیست سال به پایان برد که در این صورت اگر روزهای تالیف تفسیر را بر آیه‌های قرآن تقسیم کنیم، شاید روی یک آیه، یک روز هم فکر نشده باشد؛ اما کسی که مثلاً شش سال بر جزء آخر قرآن تفسیر می نویسد، همه هوش، فکر و مطالعه اش روی همان جزء متمرکز است.

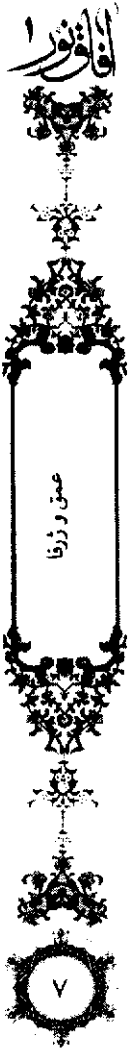
این نکته اختصاص به تفسیر ندارد، چون دانشمندان بزرگ، معمولاً دارای یک اثر جامع و رساله‌های گوناگون اند و غنای آن رساله‌ها بیشتر از اثر جامع است و حتی می توان آن اثر جامع را با مطالعه رساله‌ها بهتر فهمید.

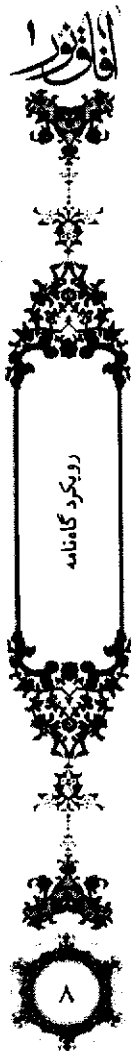
از این رو چه بسیار اند رساله‌هایی که درباره مسأله‌ای از قرآن نگارش یافته و حاصل یک عمر پژوهش و تجربه علمی، پشتوانه آنهاست و عمق آنها بسیار بیشتر از مطالبی است که درباره همان مسأله در تفسیر کامل قرآن آمده است.

۲. ابتکار و نوآوری

نویسنده و پژوهشگری که یک سوره و یا یک آیه خاص را برای پژوهش انتخاب کرده و آن را موضوع کاوش و بحث قرار می دهد، هیچ گاه نمی توان آن انتخاب را بدون دلیل و اتفاقی دانست که مثلاً در هنگام خواندن آیه‌ها - بدون مقدمه -، آیه‌ای را برای تفسیر برگزیده است، بلکه می توان گفت: انگیزه پژوهشگر در این آیه، دریافت نکته‌ای جدید و مطلب تازه‌ای بوده که آن را مدتها با محک اندیشه سنجیده و تصدیق کرده و سپس دست به تألیف و تدوین زده است.

به دیگر سخن: چون درباره این رساله‌ها، مدتها فکر و اندیشه شده، از طرفی دارای یک پخته‌گی و سامانی ویژه بوده و فرآورده فکر و سنجیدن طولانی اند و یک تألیف شتابزده و بدون سنجش نمی باشند و از طرفی دیگر، ابتکار و نوآوری در آنها به طور واضح جلوه گر است و از

این روی می‌توان آنها را «نمایشگاه ابتکار و نوآوریهای قرآنی» دانست.

لازم به یادآوری است: ارزش نوآوری و ابتکار را نمی‌توان با مطلبهای معمولی یکسان دانست و آن گونه نیست که هر فرد بتواند ابتکار داشته باشد و یا هر روز حرفی نو به میدان آورد. چه بسیار دانشمندانی که مطلب دیگران را خوب می‌فهمند و بیان می‌کنند، ولی از خود هیچ گونه ابداع و ابتکاری ندارند و از میان چند هزار دانشمند، شاید یک نفر باشد که اهل پژوهش، اختراع و نوآوری باشد و نیز آن گونه نیست که هر روز بتواند ابتکاری داشته باشد، بلکه ابتکار-گاهی-، حاصل یک عمر تجربه است.

بدیهی است که پیشرفت تمدن و فرهنگ در گرو همین نوآوریهاست و چه بسا یک حرف تازه، کوشش دانشمندان را وارد عرصه جدید کرده و مسیر پژوهش را تغییر و سمت و سوی اندیشه‌ها را دگرگون سازد و آنها را به راهی جدید سوق دهد. اندیشمندی در تاریخ ماندگار است و از آن به بزرگی یاد می‌شود که دارای یک و یا چند طرح ابتکاری بوده و بتواند به واسطه آن، جامعه بشری را گامی به جلو برده و انسان را با افق جدید آشنا سازد.

ابتکار و اختراع است که انسان را از جهل و خرافات نجات داده، فرهنگی ساخته و کاخ بلند تمدن را بنا نهاده است و انسان را با حقایق جاودانه مرتبط می‌سازد.

نام و چگونگی نشر

نام: در راستای پرداختن به این گنجینه- که بایستگی آن را یاد کردیم-، وبا الهام از خود این مائده فیض الهی که می‌فرماید: ﴿سنریهم آیاتنا فی الآفاق فی أنفسهم﴾، «به زودی، نشانه‌هایمان را در گوشه و کنار جهان و در جانهایتان به آنان نشان می‌دهیم»، (فصلت/ ۴۱/ ۵۳)؛ نام «آفاق نور» را برگزیدیم.

خداوند متعال، در این آیه شریفه وعده قطعی می‌دهد که آیاتش را در آفاق نشان خواهد داد و امیدواریم که گردآوری نسخه‌های خطی و احیا و نشر آنها گامی در جهت تحقق این وعده الهی باشد تا با تفسیر و توضیحی که از آیه‌ها و سوره‌های قرآن به وسیله دانشمندان آمده است، نشانه‌های الهی برای همگان آشکار گردد.

چگونگی نشر: گرانسنگی، ارزش والا و ماندگاری این گنجینه اقتضا می‌کند و می‌طلبد که همه مراحل پژوهش، چاپ و نشر آن با دقت و زیبایی همراه بوده و کوشش ما براین است تا ظاهر آن هماهنگ محتوا باشد.

بنابراین خواهیم کوشید که رساله‌های گردآوری شده، با آوردن شرح حال نویسنده و ویژگی‌های تألیف، منبع و مأخذیابی، تنظیم و ویرایش و چکیده آنها به زبانهای عربی و انگلیسی و نیز تهیه فهرستهای فنی آماده گردد و رساله‌ای بدون این روال حتمی قابل نشر در آفاق نور نخواهد بود.

«آفاق نور» با حجم بالای ۴۰۰ صفحه در یک شماره و به گونه‌گاه‌نامه در هر سال چند و حداقل دو شماره منتشر خواهد شد.

سرفصلها

آفاق نور سرفصلهای با اهمیتی را فراروی خویش دارد و ممکن است یک یا چند شماره به یک سرفصل اختصاص یابد که دستچین آنها بدین گونه است:

۱. میراث قرآنی

شامل رساله‌های فراوان خطی که درباره بحثهای تفسیری، ادبی و دیگر آموزه‌های شگرف قرآنی است و عرضه شایسته آنها عمده انگیزه و رویکرد آفاق نور را تشکیل می‌دهد.

۲. آثار قرآن پژوهی (گردآوری و نشر آثار قرآن پژوهان)

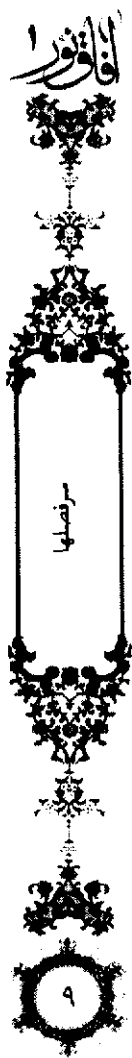
اثرهای بسیاری در موضوعات علوم و تفسیر قرآن از قرآن پژوهان ارجمندی در طی زمانهای گوناگون تدوین و تألیف شده که چه بسا چندی از آنها نشر یافته و بسیاری هنوز نشر نیافته است و گردآوری آنها در یک اثر می‌تواند پژوهشهای عمیق و دقیق آن دانشمندان را در کنار هم قرار داده و برای علاقه‌مندان بسیار سودمند باشد. از این رو آفاق نور آهنگ آن دارد که در صورت دست‌یابی به چنین مطالبی آنها را در کنار یکدیگر در یک یا چند شماره منتشر کند.

۳. پژوهشهای گسترده قرآنی

بسیاری از نوشتارهای قرآنی (تفسیر، علوم قرآن، نقد و بررسی آرا و یا ترجمه‌های قرآن) با این که از نظر علمی، ارزش بالایی دارند، ولی به لحاظ آن که حجم آنها بیش از حد یک مقاله و کمتر از کتاب است، مجال نشر نیافته‌اند. آفاق نور می‌کوشد: این چنین پژوهشهای ممتاز را به علاقه‌مندان معارف قرآن برساند.

۴. از جهان قرآن پژوهان

روشن است که قرآن در بین تمام ملتها - بویژه مسلمانان - از جایگاه والایی برخوردار است و لذا محققان برای خود افتخار می‌دانند که در ارتباط با تفسیر و علوم قرآن، پژوهش و کوششی داشته باشند. این امر انگیزه‌ای است که هزاران مقاله و تألیف از سوی دانشمندان به

زبانهای گوناگون در ارتباط با قرآن نوشته شود که آگاهی از آنها برای علاقه‌مندان به معارف و حقایق قرآن کریم، بسیار غنیمت و راه‌گشاست.

از این رو آفاق نور مقاله‌های قرآنی منتشر شده در نشریه‌های کشورهای مختلف و به ویژه کشورهای اسلامی را شناسایی و گردآوری کرده و پس از ارزیابی، مهمترین آنها را برای رشد و تکامل مباحث قرآن پژوهی، منتشر خواهد ساخت.

۵. یک کتاب در یک مقاله

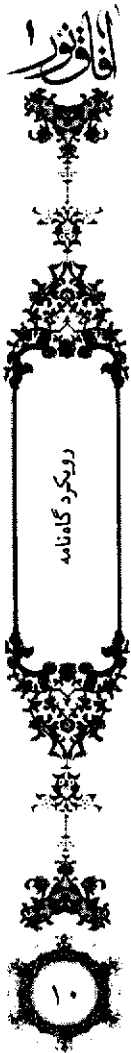
برخی از کتابهای جهان اسلام، موضوع گفتگوهای فراوان قرار گرفته و در آنها افکار جدید و بی‌سابقه‌ای دیده می‌شود که بر آنها نقدهایی نوشته شده و مورد تبادل نظر، نقد و بررسی قرار می‌گیرند و در محافل درباره آنها بحث و گفتگو می‌شود و چه بسا این کتابها به انگیزه‌های مختلف نایاب بوده و از دسترس همگان دور می‌باشند و اطلاع از محتوایشان، جستار پژوهشگران است. در این موقعیت، آفاق نور این رسالت را به عهده گرفته و اهم مطالب آنها را منتشر خواهد ساخت تا موجب رشد و تکامل اندیشه‌ها گردد.

۶. پایان نامه‌های ممتاز قرآنی

با این که همه پایان نامه‌ها از سطح علمی قابل قبولی برخوردار نیستند و نمی‌توان آنها را قابل توجه دانست، ولی برخی از آنها از چنان امتیازی برخوردارند که نمی‌توان از آنها گذشت و آنها را نادیده گرفت، زیرا دانشجو از ذوق و نبوغ ذاتی برخوردار بوده و پایان نامه را با مشورت و راهنمایی استادان زبردست، مبتکر و دانشمند به انجام رسانده است. بدین لحاظ چنین اثری، تحقیقی گروهی به حساب آمده و ارزش نشر خواهد داشت و آفاق نور امیدوار است که از عهده این مهم برآید.

۷. اندیشه‌های نو

گاهی، دانشمندی، طرح و اندیشه‌ای نو در تفسیر و علوم قرآن را به میان می‌آورد و ارزش آن را دارد که در یک دایره وسیع مورد توجه واقع شود که در مرحله نخست، توضیح و تبیین گردیده و در مرحله بعد، از دیگران درخواست اظهار نظر و نقد و بررسی شود که این می‌تواند موضوع سمینارهای تخصصی، با مقاله‌هایی با محورهای مشخص باشد. بنابر این، شناسایی افکار نو در زمینه تفسیر و علوم قرآنی و بیان و نقد و بررسی آنها یکی از محورهای لازمی است که آفاق نور به آن خواهد پرداخت.

نخستین دفتر

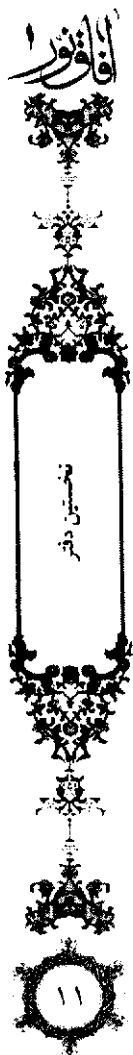
حضرت آیه الله شیخ مرتضی حائری (ره) فرزند عظیم الشان فقیه بلندپایه تشیع و بنیان گذار حوزه علمیه قم، مرحوم حضرت آیه الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری، از عالمان، فقیهان و محققان جلیل القدر حوزه علمیه قم و از زاهدان معاد باور و ارجمند دیار نور بود. وی، در دقت نظر، ژرف اندیشی و استواری رأی، کم نظیر بود. جان وی، آکنده بود از حب آل علی و قلبش سرشار بود از مهر فاطمه اطهر علیها السلام و فرزندان آن بزرگوار. بسیار خرسندیم که دفتر نخست آفاق نور ویژه نوشتارهای قرآنی آن محقق و فقیه عظیم الشان است که در ارتباط با تفسیر سوره های «حمد» و «کوثر» و آیه های «خلافت»، «بلاغ»، «بینه»، «مودت» و «نور» و نیز «برهانهای عقلی و قرآنی اصول اعتقادات» می باشد. آن بزرگ مرد در این آثار، مطالب نفیس و ارزشمندی را بیان داشته است که قدر و قیمت آن را نمی توان به سادگی بیان داشت و در حقیقت در و جواهر بی نظیری است که به صورت نکات بدیع و مطالب والا از آن فقیه وارسته به یادگار مانده است.

«آفاق نور» این آغاز را به فال نیک گرفته و امید دارد؛ گامهای بعدی را با استواری تمام به انجام رساند.

جای دارد، از فاضل ارجمند، جناب حجة الاسلام آقای سید محمد حسن صدیقی که زحمت آماده سازی، ویرایش، پژوهش، منابع یابی، تهیه فهرس و زندگی نامه را بدوش کشیدند و نیز از فاضل گرانمایه، جناب حجة الاسلام آقای حسین رضوانی که اصل این نسخه ها را با علاقه مندی فراوان، حفظ و نگهداری کردند و برای آماده سازی و نشر در اختیار مؤسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام قرار دادند؛ تشکر و قدردانی فراوان گردد.

فرجام سخن

از زمانی که آغازین اندیشه احیا و نشر میراث و دست نوشته های قرآنی در مؤسسه معارف اسلامی امام رضا علیه السلام شکل گرفت، سالها می گذرد و در این مدت در راه شناسایی، تصویر برداری و گردآوری نسخه های خطی کتابخانه های سراسر کشور، تلاش و کوشش بسیاری صورت گرفته است که هم اکنون با گردآوری تصویرهای نسخه های خطی قرآنی و طبقه بندی آنها، گنجینه ای عظیم و با حجمی بسیار از معارف و تفاسیر قرآن کریم در این مؤسسه به وجود آمده و قابل مراجعه و استفاده است که در صورت توفیق احیا و اتمامشان،

جلدها و مجموعه های بسیاری در زمینه تفسیر و علوم قرآنی به منصه ظهور خواهد رسید و برآورد می شود این مجموعه به بیش از صد و پنجاه جلد بالغ گردد که با توجه به بنیه علمی و توان بالای محققان حوزه علمیه، می توان با امیدواری «طرح جامع احیای مخطوطات قرآنی» را به اتمام رساند و جامعه دینی را از نتایج آن بهره مند ساخت.

فهرست و عنوانهای رساله های خطی قرآنی در ارتباط با تفسیرهای آیه ها، سوره ها، معارف و موضوعهای قرآنی که در مؤسسه شناسایی و نسخه هایشان گردآوری شده؛ در فصلنامه «بینات»، شماره های ۲۴ و ۳۰ آمده است.

همچنین تعداد بسیاری از عنوانهای مقاله های قرآنی که در نشریه های خارج کشور آمده، شناسایی و در حال گردآوری است که امیدواریم در آینده نزدیک آنها را به جامعه قرآنی عرضه داریم.

اینک و با توجه به باز شدن این سفره آسمانی در مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (علیه السلام)؛ دست اندرکاران این گاه نامه، با آغوش باز به استقبال همکاری، پیشنهاد و انتقاد همه شیفتگان معارف و فرهنگ قرآنی رفته و شایسته است سروران قرآن پژوه و نسخه شناس، با ارسال این گونه اثرها و دیگر رساله های قرآنی، یاری گرما در این راه باشند.

در پایان از همه سروران عزیز، به ویژه اعضای محترم شورای پژوهشی طرح احیای مخطوطات قرآنی، فاضلان گرانقدر، حجج اسلام، آقایان: سید محمد علی ایازی، حسن پویا، علی حبیب الهی، سید مهدی حسینی مجاهد، حسین درایتی، حیدر شریفیان، سید محمد حسن صدیقی، محمد عبداللهیان، عباس علیزاده و هادی قابل که از آغاز کار تاکنون و در مراحل گوناگون تهیه این گنجینه، دست اندرکار بوده اند، قدردانی و تشکر می شود و امیدمندیم که به توفیق خداوند و با همت شیفتگان قرآن، «آفاق نور» در زمینه معارف قرآنی، منبعی ماندگار گردد.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا (علیه السلام)

